

мистецький ансамбль на успішному концертному рівні, боротись за виживання у несприятливих умовах, пропагував українську народну пісню, танець, щоб через них показати світові той народ, що у віках творив духовні скарби великої цінності.

Із заідеологізованих матеріалів про діяльність Гуцульського ансамблю пісні і танцю під проводом Дмитра Котка пробивається на світ промінчик живої української душі, яка виразила себе через народну музичну й хореографічну творчість, незважаючи на нав'язуваний колективізові обов'язковий офіційний репертуар. А робота в ансамблі Дмитра Котка – важлива сторінка його мистецької творчості.

1. Алексеев В. Песня о счастье // Коммунист Таджикистана. – 1950. – 25 июня. – С. 6.
2. Городская хроника. Жизнерадостное искусство // Правда Востока. – 1950. – 9 июля. – С. 5.
3. Гринишин М., Кубик М. Співає Гуцульський ансамбль. – Ужгород: Карпати, 1966. – 96 с.
4. Івано-Франківський державний обласний архів. – Ф. Р-317, оп. 1, спр. 15, с. 1, 48.
5. Івано-Франківський державний обласний архів. – Ф. Р-791, оп. 1, спр. 17, с. 14.
6. Матвеев А. Гуцульський ансамбль пісні і танцю // Прикарпатська правда. – 1948. – 31 липня. – С. 2.
7. Надеждин А. Гуцульский ансамбль песни и танца // Ленинское знамя. – 1950. – 27 августа. – С. 7.
8. Наказ №100 по обласному відділу у справах мистецтв від 21 березня 1945 р. – Івано-Франківський державний обласний архів. – Ф. Р-317, оп. 1, спр. 10, с. 10.
9. Спецкорр. Гастроли государственного гуцульского ансамбля // Дагестанская правда. – 1950. – 30 мая. – С. 9–10.
10. Спецкорр. Искусство гуцулов // Ставропольская правда. – 1950. – 24 мая. – С. 4.
11. Станов П. Концерт Гуцульського ансамблю // Прапор перемоги. – 1948. – 8 серпня. – С. 8.
12. Стельмашук С. Дмитро Котко та його хори: Статті, рецензії, спогади, документи. – Дрогобич: Відродження, 2000. – 336 с.

In this article the author considers the activity of the Gutzulskiy ensemble of the song and dance under the guidance by Dmytro Kotko at the period of 1945-1951. D.V. Kotko is a famous choir conductor and music-public figure. The artistic activity of the Gutzulskiy ensemble of song and dance under the guidance by Dmytro Kotko has a great influence to the development of the Ukrainian music culture.

Key words: performance, vocal ensemble, repertoire, composition, choir culture.

УДК 78.071.2: 78.087.684

ББК 85.310.7

Ольга Ничай

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У КЛАСІ ДИРИГУВАННЯ ТА В НАВЧАЛЬНОМУ ХОРІ

У статті розглядається питання підготовки студентів до майбутньої діяльності диригента-хормейстера, простежуються етапи розвитку їх творчої активності у класі диригування та в навчальному хорі. Визначено, що в процесі хорової практики студент виявляє індивідуальні особливості розумової діяльності, емоційно-вольові якості, ставлення до своєї спеціальності, захоплення, тобто професійні здібності.

Ключові слова: творча активність, творчий розвиток, художній образ, інтерпретація, диригування, хор.

При сучасних темпах розвитку науки й культури жоден навчальний заклад не може забезпечити своїх випускників запасом знань на всі випадки життя. Майбутній диригент повинен постійно вдосконалювати свої знання, поповнювати їх. Тому завдання полягає

не тільки в тому, щоб дати випускникам добру професійну підготовку, але також і в тому, щоб "навчити їх учитись", щоб виховати захоплених, активних ентузіастів своєї справи.

Творча активність проявляється у захопленні, одержимості своєю справою, у здатності відкривати нове навіть у повсякденному, звичному, в постійному пошуку, здатності до створення чи то нової інтерпретації музичного образу чи у творчій обробці для хору народної пісні тощо.

Питанням творчого розвитку студента присвячені дослідження Е.К.Сет [13] та Е.Сагайдак [12]. У них багато спільного. Обидва автори, оперуючи матеріалом своєї спеціальності, переконливо доказують, що цілеспрямоване керівництво творчою діяльністю студентів дає позитивні результати в розвитку їх умінь і навиків самостійної творчої інтерпретації музики. В.Г.Ражников у дисертації "Психологія диригента" виділяє три етапи творчого процесу диригента: роботу над партитурою, репетицію і концерт.

1. Ідеальна концепція (виконавський задум визріває в уяві диригента);
2. "звукова концепція" (у період репетиції – опора на реальне звучання);
3. "актуальна концепція" (завершальний етап, де актуалізується весь досвід диригента) [11].

Е.К.Сет і О.Г. Бенч-Шокало [13] відзначають пошуковий, творчий і виконавський характер роботи диригента над створенням виконавської інтерпретації.

Творча активність є вищим рівнем розвитку активності як якості особистості. Ми розглядаємо творчу активність як сплав емоційних, вольових та інтелектуальних якостей і процесів.

Метою нашого дослідження є розкриття можливостей розвитку творчої активності у класі диригування та в процесі роботи студента в навчальному хорі, виявлення факторів, що сприяють цьому розвитку, визначення деяких шляхів формування творчих якостей студентів.

Для того, щоб майбутній диригент міг самостійно виконати той чи інший твір, він повинен у першу чергу не тільки досягнути задум композитора, а й уміти переконати, "заразити" ним хористів. Тому основні вимоги до підготовки диригента такі:

1. Загально - музичний розвиток повинен випереджати технічний і бути базою для формування музичного мислення, культури і т. ін.
2. Необхідно ознайомити студентів із "живим" звучанням хору, розкрити виразні можливості хорових тембрів і фактури, їх роль у створенні музичного образу.
3. Методика роботи повинна використовувати прийоми активізації самого студента як у процесі набуття нових знань, так і в роботі над досягненням та інтерпретацією музичного образу.

Усе це здійснюється на уроці індивідуального диригування, де враховуються індивідуальні музичні дані, підготовка тощо. Отже:

- 1) урок диригування створює належні умови для розвитку тих творчих якостей, без яких неможлива діяльність керівника хору;
- 2) система занять у класі диригування дає можливість індивідуального підходу з врахуванням особливостей студента (розумових, музичних, емоційних), його професійної підготовки та інтересів.

Багаторічна праця автора зі студентами і спостереження за роботою викладачів кафедри співу та диригування дали нам змогу врахувати при аналізі проведених і відвіданих уроків такі параметри, як:

- 1) мета уроку;
- 2) зміст роботи (репертуар, види роботи);
- 3) основні методи, педагогічні прийоми;

- 4) характер ведення уроку;
- 5) реакція студента;
- 6) результат уроку.

Досвідчений педагог, якщо і не формулює словами мету уроку, то має її на увазі та добивається її здійснення постановкою перед студентом певних завдань.

Серед уроків, проаналізованих нами в цьому плані, чітко виділяються три основні типи:

1) уроки, головним змістом яких є робота над якимось технічним прийомом, хоч зв'язок із музикою, що породила цей прийом, часом повністю втрачається;

2) уроки, присвячені цілком (або майже цілком) роботі над музичною стороною, у той час як студент ще не володіє необхідним мінімумом технічних прийомів для втілення виконавського задуму;

3) уроки, які гармонійно поєднують два види роботи – художній і технічний.

Усі види роботи (технічний і художній) концентруються на двох головних етапах осягнення музичного образу: сприймання й осягнення.

Частина педагогів вважає, що творчі якості розвиваються самі по собі у процесі навчання, інші вважають їх вродженими й такими, що не підлягають педагогічному впливу. Багато педагогів єдиним своїм завданням бачать навчання професійним знанням і навикам. Викладач, використовуючи загально - дидактичні методи – пояснення, показ-ілюстрація, бесіда, не повинен забувати головну заповідь музичної методики: чую – бачу – відтворюю. Іноді викладач на старших курсах нав'язує своє трактування: "Тут виділи "о", а тут дай поспівати "а" й т. д. Якщо сам викладач яскрава особистість, то подібна методика іноді приносить користь студенту, але для цього потрібен зв'язок із хором, цим живильним середовищем його творчості.

Коли взяти за приклад твори "Весна" (муз. І.Шамо) чи "Літні тони" (муз. М.Леонтовича), необхідно поставити конкретні завдання:

- 1) усвідомлення художнього образу тексту;
- 2) засвоєння ритмічної пульсації;
- 3) робота над характером звуковедення;
- 4) робота над внутрішнім розумінням хорової фактури;
- 5) робота над темпами;
- 6) робота над нюансами;
- 7) створення виконавського образу, інтерпретація твору, керування хором.

Отже, музика повинна розглядатися як першопричина диригентського жесту, а значить, обов'язковою умовою є попередній етап у роботі над твором, етап, що передує початку диригування. На цьому етапі:

1) студент осягає музичний образ і тільки потім приступає до його втілення у жесті для передачі свого замислу хору;

2) потрібно розвивати специфічні музично-слухові уявлення студентів, викликаючи звучання хору в їх уяві. "Присутність" хору необхідна на кожному уроці;

3) технічна робота повинна обумовлюватись художніми завданнями;

4) вплив на особистість студента передбачає стимулювання його творчої активності, самостійності мислення, а не копіювання педагога;

5) синтез знань, які студент отримує в інших класах, комплексність уроків мають бути спрямовані на більш глибоке розуміння і самостійну інтерпретацію твору, який вивчають.

Перш ніж почати диригувати студент повинен "вслухатись", "вдуматись", "вграти", "вспівати" твір. Для цього необхідним є прослуховування, аналіз засобів музичної виразності, оцінка – тобто вираження свого ставлення до твору, складання виконавського плану.

Передумовами активного, творчого ставлення до музики є: досвід сприйняття музики, об'єм знань і вмінь, необхідні якості мислення, здібності, інтерес.

На розвиток творчої активності впливає репертуар, тому потрібно в індивідуальні програми включати твори світової та вітчизняної класики, сучасних авторів, духовні твори, народну музику, а на старших курсах підбирати один чи два твори з репертуару хорового класу.

Шляхи активізації студента різні. Головне – похвала всякого прояву самостійності, ініціативи, допитливості, здійснення принципу єдності емоційного і свідомого. Творчою може бути будь-яка діяльність, пов'язана з пошуком нових шляхів пізнання, яка характеризується елементами новизни, оригінальності, утвердженням суб'єкта до процесу й об'єктів пізнання.

К.Ольхов підкреслює, що для диригента важливо не тільки "вміти бажати, але і вміти свої бажання виконувати" [10, с.87].

Розвиток творчої активності студентів у класі диригування тісно пов'язаний з процесом роботи в навчальному хорі.

Творча особистість студента формується у хоровому класі музичного факультету шляхом розвитку в нього творчої активності, оскільки, по-перше, він є учасником хорового колективу, навчається і співає у ньому під керівництвом педагога, а по-друге, цей же колектив є базою для набуття студентом практичних умінь і навичок керування хором. Суворі послідовність у використанні методів навчання дає ефективний результат і несе в собі великий заряд творчої активності з боку хористів і педагога, коли вона побудована на науково обґрунтованій системі. Формування професійних навичок майбутніх диригентів під час роботи з навчальним хором залежить від:

- репертуару і його змісту;
- методичної майстерності й досвіду педагога, його здібностей і вмінь використовувати конкретну методику;
- музичного рівня хорового колективу;
- психологічного настрою студентів до співу в хорі.

Розвиток творчої активності студента нерозривно пов'язаний з процесом навчання. Вирішальним моментом набуття практичних навичок роботи з хором і розвитку творчої особистості є свідоме і творче засвоєння навчального матеріалу, набуття знань, які залежать від трьох факторів: хто і як навчає, чому навчає, кого навчає.

Творче засвоєння включає в себе ряд компонентів: увагу, мислення, запам'ятовування, набуття практичних знань, на базі яких набувають умінь і навички.

На першому етапі навчання у хорі під керівництвом педагога навички виробляються під час виконання вправ і закріплюються у репертуарі, що вивчається. При вивченні вправ необхідно дотримуватися таких умов:

- знати мету використання тієї чи іншої вправи;
- слідкувати за точністю виконання, за результатом звучання при виконанні;
- кількість вправ має бути достатньою для вироблення навички;
- в основі повинна лежати певна вокально-хорова система;
- робота над вправами мусить бути постійною, щоб удосконалювались навички швидкого й точного виконання поставлених завдань.

Фіксуючи увагу студентів на тому чи іншому прийомі, що використовується у даній звуковій ситуації, педагог пояснює, що і як при цьому треба робити й чому саме так, а не інакше. Це дає можливість студентам на базі раніше отриманих знань не тільки розібратися в якості звучання, але й заохочує їх до вибору найдоцільнішого прийому для досягнення бажаного результату. Схвалення, висловлене при цьому педагогом і товаришами, є

стимулюючим моментом для виховання творчої активності й інтересу. Таким чином, учасники хору вчаться сприймати так звану "чорнову роботу" як творчий процес. Під час вироблення у студентів професійного інтересу до предмета вирішальною є роль педагога, адже він спрямовує їх дію, урахувавши педагогічні складові засвоєння: увагу, наочність, спостережливість, запам'ятовування, аналіз і узагальнення, які тісно пов'язані з процесом мислення як із процесом активного переосмислення навчального матеріалу.

Активність студента починає особливо активно проявлятися у його самостійній роботі з хором під керівництвом педагога, що визначає наступний етап навчального процесу. У роботі з хором студент виявляє індивідуальні особливості розумової діяльності, емоційно-вольові якості, ставлення до своєї спеціальності, захоплення.

У процесі хорової практики визначаються професійні здібності студента. До них належать:

- художнє сприймання музики;
- образна пам'ять;
- естетичні почуття;
- образне мислення;
- творча уява;
- здатність до засвоєння точної і виразної мови музики й поетичного тексту.

У роботі з хором студент пізнає всі труднощі процесу навчання співаків, часто не вміючи виділити головне у вокально-хоровій роботі, в налагодженні контакту з хором, провести заняття грамотно й у темпі.

Найвищу творчу активність студент може проявити тільки в самостійній роботі над художнім твором і за обов'язкової його участі в концертах – як співака і як диригента. Хоровий концерт дає якісний стрибок в оволодінні студентами художньою майстерністю як співаків, так і диригентів.

Таким чином, на заняттях у класі диригування та в процесі практичної роботи у навчальному хорі існують сприятливі умови для пізнавальної і творчої діяльності студента, які спонукають його до творчої активності. Становлення креативної особистості – це постійний пошук творчих завдань, щоденний навчально-виховний процес, спрямований на формування майбутнього диригента.

1. Бенч О. Хорспів українців // Український світ. – 1992. – №1. – С.32–33.
2. Бенч-Шокало О. Український хоровий спів. – К., 2002. – 440 с.
3. Бенч-Шокало О. Павло Муравський. Феномен одного життя. – К., 2002. – С.342–544.
4. Безбородова Л. Дирижирование. – М., 1985. – С.160?165.
5. Демчишин М. Методика музичного аналізу вокально-хорових творів. – К., 1996. – 130 с.
6. Круминьш А. Некоторые вопросы дирижирования хором. – Рига, 1976. – 60 с.
7. Дирижерское исполнительство. Практика. История. Эстетика. – М.: Музыка, 1975. – С.60–129.
8. Левандо П. Анализ хоровой партитуры: Методическое пособие. – Л., 1971.
9. Назайкинский Е. О психологии музыкального восприятия. – М., 1972. – 314 с.
10. Ольхов К. Вопросы теории дирижирования и обучения хоровых дирижеров. – Л., 1979.
11. Ражников В. Психология дирижера: Дис... канд. иск. – М., 1976.
12. Сагайдак Э. Педагогические основы совершенствования дирижерской подготовки учителя музыки: Автореф. дис... канд. пед. наук. – К., 1979.
13. Сэт Э. Развитие творческой активности студентов в классе хорового дирижирования музыкально-педагогического факультета пединститута: Дис... канд. пед. наук. – М., – 1973. – 201 с.

The article is dedicated to the problems of students' training for future occupation as a conductor-kapellmeister, enlightens the stages of their creative activities in conduct classes and school choirs.

Key words: *creative activities, creative development, artistic character, interpretation, conduct, choir.*